

XX. SJAZD KSSS A ÚLOHY ŠTÚDIA DEJÍN STRANY*

XX. sjazd KSSS vojde do dejín našej strany ako jeden z najdôležitejších sjazdov konaných po smrti V. I. Lenina. Jeho najcharakteristickejšou črtou je vernosť marxizmu-leninizmu.

XX. sjazd strany konštatoval, že v dôsledku leninskej politiky Ústredného výboru KSSS a sovietskej vlády, ako aj hrdínskej práce sovietskeho ľudu v úzkej spolupráci so všetkými socialistickými krajinami dosiahli sa obrovské úspechy v boji za vybudovanie komunizmu v našej krajine a v boji za mier na celom svete. Sjazd schválil veľkú prácu, ktorú vynaložil ÚV KSSS na obnovenie leninských noriem stranického života, na rozvíjanie vnútrostranickej demokracie, a skonštatoval, že ÚV KSSS veľmi správne vystúpil proti kultu osobnosti, ktorého rozšírenie znižovalo úlohu strany a ľudových más, kolektívne vedenie v strane a neraz viedlo k vážnym nedostatkom v práci.

XX. sjazd KSSS podal hlbokú analýzu medzinárodnej a vnútornej situácie SSSR a stavu strany a načrtol veľkolepé perspektívy nášho ďalšieho vývoja ku komunizmu. V smerniciach k šiestemu päťročnému plánu rozvoja národného hospodárstva SSSR sjazd načrtol program ďalšieho mohutného vzostupu socialistickej ekonomiky a kultúry, ako aj rastu životnej úrovne sovietskeho ľudu.

Sjazd riešil aj také dôležité otázky, ako mierové spolužitie socialistickej a kapitalistickej sústavy, možnosť odvrátenia vojen v súčasnej epoche, formy prechodu rôznych krajín k socializmu, prekonanie rozkolu v robotníckom hnutí kapitalistických krajín, cesty ďalšieho ľudovania komunistickej spoločnosti v SSSR. V smelom riešení týchto, ako aj iných otázok sa jasne prejavila línia našej strany — tvorivo spájať revolučnú teóriu s praxou, ďalej rozvíjať marxizmus-leninizmus na základe zovšeobecnenia nových historických skúseností.

Zpráva ÚV KSSS, ako aj diskusné príspevky delegátov správne poukázali na to, že súčasný stav našej ideologickej práce nezodpovedá každodenným úlohám, ktoré stoja pred stranou a pred všetkým ľudom. Sjazd navrhol tesnejšie spojiť stranícku propagandu a agitáciu s praxou komunistickej výstavby, skoncovať s dogmatizmom a školometstvom. Sjazd odporúčal ÚV KSSS ako oko v hlave strážiť čistotu marxisticko-leninskej teórie a tvorivo ju rozvíjať v procese praktického boja za komunizmus, viesť neúnavný boj proti prejavom buržoáznej ideológie.

V súčasnej etape výstavby komunizmu vystupuje do popredia ekonomická stránka marxisticko-leninskej teórie. Súčasne s tým v teoretickej a propagandistickej činnosti komunistickej strany obrovská úloha patrí štúdiu a popularizovaniu dejín komunistickej strany. Pravdivé osvetlenie dejín KSSS, marxistická analýza jej svetových historických skúseností má veľký význam pre ďalší vývoj KSSS, pre vzrast aktivity a činnosti komunistov, pre úspešnú činnosť komunistických a robotníckych strán v iných krajinách.

* Voprosy istorii, 1956, č. 3.

XX. sjazd KSSS podrobil vážnej kritike stav vedeckého spracovania dejín strany. Delegáti sjazdu spravodlivo kritizovali, že štúdium dejín strany a dejín sovietskej spoločnosti je jeden z najzaostalejších úsekov našej ideologickej práce.

V literatúre o dejinách strany z posledných dvoch desaťročí sa zvlášť silne prejavil kult osobnosti. Je známe, že J. V. Stalin bol popredným činiteľom v ruskom a medzinárodnom robotníckom hnutí. Nesporné sú jeho zásluhy o vybudovanie socializmu v našej krajine, v boji proti trockistickým, pravičiarsko-oportunistickým smerom, ktoré boli nepriateľské leninizmu, o propagáciu leninizmu a o vypracovanie generálnej línie strany rozpracovanej Ústredným výborom. Pre tieto zásluhy sa J. V. Stalin stal populárnym v strane a medzi ľudom. Avšak na začiatku tridsiatych rokov sa význam jeho praktickej a teoretickej činnosti všemožne zveličoval. Autori mnohých kníh, brožúr a článkov vysvetľovali všetky úspechy Sovietskeho sväzu mimoriadnymi kvalitami jedného človeka — J. V. Stalina, pričom neodhaľovali objektívne zákonitosti spoločenského vývoja a znižovali úlohu strany a ľudu v boji za víťazstvo komunizmu. Samotný J. V. Stalin nielenže neprekazil podobné vychvaľovanie svojej osoby, ale ho všemožne podporoval.

Kult osobnosti je cudzí marxizmu-leninizmu. Historický materializmus zavrhol idealistické názory na osobnosť ako na hybnú silu dejín a dal hlboko vedeckú predstavu o úlohe osobnosti a ľudových mäs v historickom procese. K. Marx a F. Engels zamietali vychvaľovanie svojich zásluh v robotníckom hnutí. Naša strana viedla rozhodný boj proti subjektívno-idealistickým názorom narodníkov a neskoršie eserov s ich teóriou „hrdinu“ a „masy“. Strana boľševikov pod vedením V. I. Lenina vypracovala a uskutočňovala normu stranického života, ktoré nemali nič spoločného s kultom osobnosti. Odmietat kult osobnosti neznamena zmenšovať úlohu osobnosti v dejinách. Marxistom sú cudzie maloburžoázne, anarchistické náhľady, zaznávajúce úlohu vodcov, organizátorov boja mäs. V. I. Lenin ešte na úsvite boľševizmu hovoril, že ani jedna trieda v dejinách sa nestala vládnúcou, ak nevyzdvihovala svojich politických vodcov, svojich popredných predstaviteľov. Ústredný výbor strany za Leninovho vedenia bol kolektívom vodcov, ktorí boli v tesnom spojení so straníckymi masami.

Porušenie leninských zásad kolektívneho vedenia a prekvitanie kultu osobnosti spôsobili vážne škody vo všetkých oblastiach našej práce, nevynímajúc ani oblasť ideologickej práce. Vytvorili sa mylné predstavy o tom, že rozpracovávať a rozvíjať teóriu môže len Stalin. Každé slovo, ktoré povedal, bolo vedeckým objavom, vrcholom marxizmu, nespornou pravdou. Mnohí vedeckí pracovníci a prednášatelia spoločenských vied sa vo svojej činnosti obmedzovali iba na myšlienky vyslovené J. V. Stalinom, čo spôsobilo, že sa v značnej miere zakorenilo školometstvo, dogmatizmus a citátomania. Vo vede sa objavili ľahostajní a neiniciatívni ľudia, ktorí nevedeli, ba ani nechceli samostatne myslieť a pôsobiť iba v rámci „definícií“ snažili sa svoju vedeckú neplodnosť zakryť cudzou autoritou.

Kult J. V. Stalina viedol k priamemu prekrucovaniu historickej pravdy. V literatúre o dejinách strany dosiahol svoj vrchol v polovici tridsiatych rokov, a to v proti-vedeckej a škodlivej brožúre Beriju, *O dejinách stranických organizácií v Gruzínsku a Zakaukazsku*, ktorá bola „pritiahnutá za vlasy“ a založená na priamom falšovaní skutočností. Všetky predchádzajúce práce o dejinách strany boli zavrhnuté. O prácach takého význačného historika strany, ako je J. M. Jaroslavskij, sa zapochybovalo, autorov iných učebníc dejín strany — A. S. Bubnova, V. G. Knorina, V. I. Nevského, N. N. Popova — začali podceňovať a ich práce boli z literatúry vylúčené.

Po celých 17 rokov boli základom propagandy historických a straníckych vedo-

mostí *Dejiny VKS(b), krátky výťah*. V nich je systemizovaný známy materiál, vysvetlené sú niektoré dôležité otázky dejín a teórie boľševizmu. Vydanie tejto knihy do značnej miery spopularizovalo dejiny strany. No napriek tomu mnohé otázky dejín strany, najmä obdobia po Veľkej októbrovej revolúcii, osvetľujú *Dejiny VKS(b)* z idealistických pozícií kultu osobnosti. V posledných kapitolách tejto knihy sa zjavne znižuje úloha strany a ľudu, cesta strany po ustanovení sovietskej moci sa opisuje, akoby bola skoro bez prekážok, o mnohých ťažkostiach, ktoré strana prekonala, vôbec sa nehovorí. V *Dejinách VKS(b)* sa znižuje úloha V. I. Lenina ako veľkého zakladateľa a vodcu komunistickej strany a sovietskeho štátu. Táto kniha má pomerne dosť faktových chýb.

V *Dejinách VKS(b)* sa správne hovorí, že marxizmus nie je zbierka dogiem, ani katechizmov, ale živé, vyvíjajúce sa učenie. No každá definícia samých *Dejín* bola premenená na mŕtvu dogmu. Populárnej učebnici sa „prispôsobovali“ vedecké knihy, brožúry, články, dizertácie. Takýto vzťah k *Dejinám VKS(b)* spôsobil vede vážne škody. Historici strany sa prestali zaoberať hromadením a zovšeobecňovaním nových faktov. Začala sa pochybovať o význame archívneho materiálu ako historického prameňa a väčšina týchto dokumentov bola pre bádateľov neprístupná. Štúdiom prameňov dejín strany neexistovalo a objavenie nových, ako aj ich kritika sa pokladali za nepotrebné, dokonca za neprípustné. Prevažná väčšina dizertácií nebola ničím iným ako kompiláciou citátov, najrozmanitejších faktov a v prevažnej miere sa opakovala. Nad historiografiou dejín strany sa urobil kríž, keďže sa tvrdilo, že doterajšia literatúra neobsahuje nič cenného. Skúmanie dejín strany prestávalo byť vedecké.

Stranícke kádre s veľkým oduševnením prijali návrh Ústredného výboru v zpráve XX. sjazdu strany „... vypracovať populárnu marxistickú učebnicu dejín strany, opierajúcu sa o historické fakty, v ktorej by boli vedecky zovšeobecnené svetodejné skúsenosti boja strany za komunizmus a v ktorej by bol výklad dovedený až do našich dní“.

Je pochopiteľné, že nie je možné obmedziť sa iba na vypracovanie tejto učebnice. Pravda, potrebujeme aj monografické štúdie, potrebujeme aj viacväzbové dielo o dejinách strany. Úloha sovietskych historikov spočíva v tom, aby vo svojej vedeckej a pedagogickej práci prekonali prežitky kultu osobnosti, aby pravdivo osvetľovali udalosti, aby obnovili leninské tézy a závery a tvorivo ich rozvíjali. Zastávme sa pri niektorých otázkach, ktoré súvisia s riešením tejto úlohy.

*

Doteraz najväčšie množstvo prác v dejinách strany vyšlo z obdobia pred Veľkou októbrovou revolúciou. Tieto práce podávajú a zovšeobecňujú bohatý faktový materiál, pričom však pripúšťajú vážne prekrucovanie historickej skutočnosti, mimovoľné odchýlky od leninských téz a uzáverov.

Mnohé historické javy tohto obdobia sa hodnotia zjednodušene: napríklad historici neskúmajú zložitý proces formovania svetonáhľadu prvých ruských marxistov. V. I. Lenin hovoril, že robotnícka demokracia sa nemohla hneď na začiatku vymaniť z revolučnej demokracie, ale že prekonala ťažkú a namáhavú cestu. Mnohí sociáldemokrati začínali svoju revolučnú činnosť ako narodnici. Žiaľ, niektorí autori vynechávajú revolučný význam činnosti narodnikov v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch, neurčujú postupnosť vo vývoji ruského revolučného hnutia, ignorujú leninské hodnotenie dedičstva.

Otázka vzniku marxizmu ako smeru spoločenského myslenia sa často zamieňala s otázkou prenikania jednotlivých diel K. Marxa a F. Engelsa do Ruska. Úloha G. V. Plechanova pri upevňovaní marxizmu v Rusku sa znižovala, rané obdobie Plechanovovej činnosti sa často hodnotilo z pozícií jeho neskoršieho vývoja k menševizmu. No ako možno zabúdať na to, že V. I. Lenin, keď kritizoval menševické názory Plechanova, súčasne vysoko vyzdvihol mnohé jeho teoretické práce. Je známe, že V. I. Lenin pokladal za počiatok ruskej sociálnej demokracie založenie skupiny „Oslobodenie práce“. V svetle leninských téz je potrebné študovať dejiny marxistických krúžkov, ďalej preskúmať, do akej miery pripravilo prvé obdobie vo vývoji ruskej sociálnej demokracie to spojenie marxizmu s robotníckym hnutím, ktoré ako prvý začal uskutočňovať „Sväz boja za oslobodenie robotníckej triedy“, založený v Petrohrade V. I. Leninom.

Historici strany v nedostatočnej miere poukazujú na spojenie robotníckeho hnutia v Rusku s medzinárodným robotníckym hnutím. Zabúda sa na leninskú tézu, že ruská sociálna demokracia preberala skúsenosti západoeurópskej sociálnej demokracie a naopak priaznivo vplývala na jej vývoj. Na základe tejto tézy a s prihliadnutím na konkrétny historický materiál bolo by dôležité poukázať na to, ako sa ruskí robotníci, ktorí cestu aktívneho politického boja nastúpili neskoršie ako robotníci iných európskych krajín, stali sa avantgardou medzinárodného proletariátu.

V *Dejinách VKS(b)* sa tvrdí, že ideologické, organizačné, taktické a teoretické základy strany podávajú štyri knihy V. I. Lenina: *Čo robiť?*, *Krok vpred, dva kroky nazad*, *Dve taktiky sociálnej demokracie v demokratickej revolúcii*, *Materializmus a empiriokriticizmus*. Takéto tvrdenie podáva zjednodušený obraz o formovaní a vývoji bolševizmu a nedáva podklad pre hlboké štúdium celého leninského dedičstva. Základné ideologické, organizačné, taktické a teoretické zásady našej strany sa vytvárali a vyvíjali nielen v spomínaných, ale aj v iných prácach V. I. Lenina, ako aj v mnohých stranických uzneseniach. Leninizmus vznikol na pevnej báze marxizmu a vyvíjal sa na základe zovšeobecnenia revolučných skúseností, v tesnej spätosti s praxou, so životom. Študovať dejiny KSSS znamená ukázať spojenie teoretickej a praktickej činnosti strany, ukázať leninizmus vo vývoji.

Vypracovanie programu strany o národnostnej otázke sa u nás neobjasňuje celkom správne. Pre vypracovanie tohto programu mali rozhodujúci význam klasické diela V. I. Lenina. V. I. Lenin, ktorý vychádzal z prác K. Marxa a F. Engelsa, nastolil a zdôvodnil bolševický program riešenia národnostnej otázky a neúnavne vychovával robotníkov, ako aj všetkých pracujúcich v duchu proletárskeho internacionalizmu. V. I. Lenin rozhodne vystupoval proti veľkoríšskemu šovinizmu a miestnemu nacionalizmu, ostro kritizoval bandovcov pre ich nacionálne kolísanie a pre ich chyby, kaukazských federalistov, ukrajinských sociáldemokratov a i. So všetkou rozhodnosťou odhaľoval šovinizmus ruských černosotenských a buržoázných strán, ďalej ich antisemitizmus tvrdiac, že antisemitizmus je vonkoncom nepriateľský proletariátu. Je hodné poľutovania, že naša literatúra neúplne a jednostranne zobrazuje činnosť V. I. Lenina, ako aj politiku bolševickej strany v národnostnej otázke.

Dejiny strany sú preniknuté bojom za jednotu robotníckeho hnutia na zásadnom, revolučnom základe. Bolševici vždy viedli nezmieriteľný ideový boj proti oportunistickým živlom v robotníckom hnutí, snažili sa izolovať od menševikov robotníkov, ktorí išli za nimi, a zjednotiť celý ruský proletariát okolo bojovej revolučnej strany. Avšak niektorí historici vysvetľujú tento boj skreslene. Namiesto toho, aby charakterizovali menševizmus ako smer vo vnútri robotníckej triedy, nepriateľský marxizmu, a aby ukázali jeho evolúciu, zobrazujú menševikov ako prisluhovačov

cárskeho samoderžavia a úplne obchádzajú otázku zjednotenia bolševikov s menševikmi, ktoré sa začalo koncom roku 1905. Sú aj takí súdruhovia, ktorí odmietajú študovať dejiny zjednotených výborov RSDRS preto, že členmi týchto výborov boli menševici. Je však možné vyškrtnúť skutočnosť, že takéto výbory existovali? Úlohou historikov je vysvetľovať a nie zamlčovať historické fakty.

Historici nevenujú potrebnú pozornosť boju strany za vytvorenie širokého bloku všetkých demokratických síl v období buržoáznodemokratickej revolúcie a taktiku bolševikov často osvetľujú zo sektárskych pozícií. Autori mnohých brožúr a článkov o prvej ruskej revolúcii zabúdajú, že bolševici boli najdôslednejšou, ale nie jedinou silou revolučno-demokratického tábora. Ignorujú fakt, že bolševici, aj keď kritizovali nedôslednosť (kolísavosť) a pseudosocialistický charakter maloburžoáznych strán, predsa vstupovali s nimi do blokov, aby útok na cárske samoderžavie bol úspešnejší. Správne pochopenie taktiky bolševikov má veľký význam pre vypracovanie taktiky zahraničných komunistických a robotníckych strán, pre prekonanie sektárstva v nich.

Veľmi veľa nedostatkov a chýb sa vyskytuje v prácach venovaných dejinám strany bolševikov počas Veľkej októbrovej revolúcie, v sovietskej epoche. *Dejiny VKS(b)*, početné brožúry a články osvetľujú revolučný boj strany roku 1917 jednostranne a v mnohých prípadoch nesprávne. V týchto prácach sa nedostatočne poukazuje na objektívne predpoklady Veľkej októbrovej revolúcie, na vnútornú a medzinárodnú situáciu v tom čase, ktorej analýza mala rozhodujúci vplyv na stanovenie taktiky bolševickej strany, jej politickej a ekonomickej platformy.

Práce o roku 1917 nedostatočne ukazujú úlohu V. I. Lenina ako inšpirátora a organizátora socialistickej revolúcie. Je nevyhnutne potrebné pravdivo osvetliť situáciu v strane pred Leninovým návratom do Ruska, v plnej miere vyzdvihnúť význam aprílových téz a aprílovej konferencie strany, úlohu V. I. Lenina pri vypracovaní taktiky VI. sjazdu strany, jeho vedúcu účasť v organizovaní októbrového ozbrojeného povstania v Petrohrade a v celej krajine. V *Dejinách VKS(b)*, v *Dejinách občianskej vojny v SSSR* a v iných vydaniach sa vyzdvihuje a do popredia stavia osoba J. V. Stalina, znižuje sa alebo celkom zamlčuje činnosť mnohých popredných straníckych pracovníkov — hrdinov Veľkého októbra — v nepatrnej miere sa opisuje činnosť petrohradského vojenského revolučného výboru ako priameho organizátora povstania. Mnohé práce opisujú prerastanie buržoáznodemokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú ako priamočiary, nepretržité postupujúci proces. Nevenuje sa patričná pozornosť otázke o mierovom vývoji revolúcie (pred júlom), hoci správne osvetlenie tejto otázky má veľký aktuálny význam.

V poslednom čase začali študovať priebeh Veľkej októbrovej revolúcie na rozličných miestach. Pritom sa však nedostatočne odhaľuje svojráznosť historického procesu v jednotlivých oblastiach krajiny, najmä sa nepoukazuje na fašizmus, s akými sa stretávalo ustanovenie sovietskej vlády v okrajových národnostných oblastiach krajiny. Priebeh proletárskej revolúcie na Ukrajine alebo v Strednej Ázii sa často opisuje rovnako ako v guberniách stredného Ruska. Taktika bolševikov v rozličných oblastiach krajiny sa často kreslí tými istými farbami a skúma sa podľa jednej schémy. Toto všetko ochudobňuje osvetlenie historického procesu a neumožňuje pochopiť leninskú národnostnú politiku v celej hĺbke.

Kult osobnosti sa názorne prejavil v literatúre o dejinách občianskej vojny. V *Stručnom životopise*, ako aj v iných prácach sa J. V. Stalin celkom nepravdivo zobrazuje ako bezprostredný inšpirátor a organizátor najdôležitejších víťazstiev Červenej armády, ako tvorca základných strategických plánov. Aby sa mohla vyzdvihnúť

Stalinova úloha, zväčšoval sa napríklad význam frontu na úseku okolo Carycina roku 1918 pre osudy sovietskej krajiny ako miesta hlavného útoku zo strany kontra-revolúcie. Najdôležitejším frontom v tom čase bol vlastne východný front, kde — ako neraz zdôrazňoval V. I. Lenin — sa rozhodovalo o osude revolúcie. Historici sú povolani na to, aby rehabilitovali pravdu a ukázali vedúcu úlohu komunistickej strany a jej Ústredného výboru, hrdinstvo širokých mas pracujúcich v boji proti interventom a bielogvardejom, zásluhy vynikajúcich veliteľov a politických pracovníkov Červenej armády (nielen samotného Stalina). V literatúre z posledných rokov sa vôbec nespomínajú mená V. A. Antonova-Ovsejenka, V. K. Bfuchera, A. S. Bubnova, J. B. Gamarkina, A. I. Jegorova, S. S. Kameneva, M. S. Kedrova, M. L. Ruchimoviča, I. S. Unšlichta a mnohých iných súdruhov, ktorí veľa vykonali pre upevnenie Červenej armády a zaslúžili sa o jej úspešné vojenské operácie.

Niektoré historické diela sú poznamenané známym tvrdením J. V. Stalina v liste plukovníkovi J. Razinovi, že vraj Lenin nie je „odborník vo vojenských otázkach a domnieva sa, že je preň už neskoro, aby ich začal študovať“. Toto tvrdenie neobstoí. Politbyro ÚV RKSb a Soviets robotnícko-roľníckej obrany, na čele ktorých stál Lenin, neustále sa zaoberali vojenskými otázkami a organizovali útoky, ktoré mali rozdrviť nepriateľa.

Práce našich historikov slabo zobrazujú hrdinský boj strany a pracujúcich mas za vybudovanie socialistickej spoločnosti. Niektoré otázky socialistickej výstavby osvetľujú jednostranne a nesprávne fažkosti, ktoré strana a sovietsky ľud prekonali v boji za víťazstvo socializmu, obyčajne zatajujú nedostatky, chyby a slabiny v činnosti stranických a sovietskych organizácií obchádzajú alebo pripisujú činnosti nepriateľov, bojovú cestu strany za víťazstvo socializmu opisujú ako slávnostný pochod od úspechu k úspechu. Toto všetko protirečí historickej pravde, znižuje zásluhy strany, ktorá vedela zdolať a aj teraz zdoláva veľké fažkosti. Niektorí autori zabúdajú, že komunisticá strana a robotnícka trieda sovietskej krajiny museli ísť po nepreskúmanej ceste a ako prví na svete budovať nové, socialistické zriadenie. Strana si určovala politiku opierajúc sa o praktické skúsenosti, ktoré zovšeobecňovala, a robila dôležité zmeny vo svojej politike.

Skoro vôbec nemáme diela, ktoré by podávali dejiny leninského plánu socialistickej výstavby. Tento plán nebol vypracovaný rýchlo. Treba študovať veľmi bohaté ideové dedičstvo, ktoré nájdeme v mnohých dielach V. I. Lenina a v stranických uzneseniach, a ukazovať, ako strana zovšeobecňovala praktické skúsenosti a tak naznačovala cestu socialistickej výstavby. Je načase skončiť s nedocenením leninského plánu združstevnenia, ktorého uskutočnenie malo rozhodný význam pre socialisticke prebudovanie poľnohospodárstva. Bolo by dôležité poukázať na to, ako V. I. Lenin vychádzajú z teoretických uzáverov K. Marxa a F. Engelsa, študujúce zložité ekonomické a sociálne procesy, ktoré prebiehali v krajine, prihliadajúce na skúsenosti z praktickej činnosti strany, štátu a samotných mas počas dlhého obdobia vypracovával, preveroval a spresňoval teóriu socialistickej premeny poľnohospodárstva.

Strana pri uskutočňovaní plánu socialistickej výstavby riešila a rieši zložité hospodárske úlohy. Žiaľ, literatúra z dejín strany veľmi povrchno a často úplne negramotne hodnotí boj strany za riešenie týchto úloh. Značná časť vydaných prác a dizertácií je dôkazom toho, že ich autori nemajú nijaké vedomosti o ekonomike. XX. sjazd poukázal na nevyhnutnosť ekonomického vzdelania kádrov, čo sa v plnej miere vzfabuje aj na historikov strany.

V mnohých knihách, článkoch a dizertáciách, ktorých témou je činnosť strany

v oblasti industrializácie krajiny, kolektivizácie poľnohospodárstva, kultúrnej revolúcie, všetko sa sústreďuje iba na vysvetlenie straníckych uznesení a na vymenovanie splnených výsledkov týchto uznesení. Avšak medzi prijatím uznesení a ich realizovaním je skryté veľa neúnavnej, mnohostrannej činnosti strany. Úlohou historika je študovať situáciu, za akej sa vynášali stranícke uznesenia, a príčiny, ktoré podmienili prijatie týchto uznesení, a čo je najdôležitejšie, hlboko rozanalyzovať živú skutočnosť, boj strany a pracujúcich más za uskutočňovanie línie strany v praxi.

Literatúra o dejinách strany nedostatočne osvetľuje skúsenosti strany, ktoré získala ako vodkyňa pracujúcich más, jej schopnosť vidieť a podporovať všetko nové, prebúdzaf tvorivú iniciatívu pracujúcich. Naša strana nielenže masu učí, ale sama sa u nich učí a pozorne sleduje každý prejav iniciatívy robotníkov a roľníkov pri revolučnom pretváraní spoločnosti. Len si spomeňme, ako strana podporovala komunistické sobotníky, organizované z iniciatívy úderníkov, stachanovcov. Strojové a traktorové stanice sa tiež organizovali z iniciatívy robotníkov ukrajinských sovcov, na základe skúseností más.

Téma o pracovnej aktivite más v boji za výstavbu komunistickej spoločnosti inšpirovala mnohých autorov pre napísanie dizertácií a brožúr. Mnohé z nich sú však zostavené z náhodných číslíc a faktov, vymenovania mien, vypočítania zmlúv o socialistickom súťažení a informácií o splnení záväzkov. Zatiaľ je veľmi dôležité preštudovať a ukázať, ako stranícke organizácie nachádzali vždy lepšie formy pre mobilizovanie pracovnej aktivity robotníkov, roľníkov bojujúcich za industrializáciu krajiny a kolektivizáciu poľnohospodárstva, ako strana neustále organizovala a viedla socialistické súťaženie, pričom sa vždy opierala o skúsenosti, iniciatívu a tvorivosť širokých más.

Sila komunistickej strany spočíva v jej vnútornej zomknutosti, v jej jednote. Túto jednotu si strana vykovala v rozhodujúcom, nezmieriteľnom boji s nepriateľmi leninizmu. Nemôžeme uznávať za normálnu skutočnosť, že naši historici v posledných rokoch prestali študovať dejiny vnútrostraníckeho boja, ktorý prebiehal v období po Veľkej októbrovej revolúcii. Protileninské prejavy trockistov, pravičiarov, nacionalistických úchylkárov sa vysvetľovali ako činnosť cudzích agentov (rozvedok). Nezdôrazňovalo sa, že trockisti a praví oportunisti, ktorí vystupovali proti generálnej línii strany, proti leninizmu, obhajovali záujmy vykorisťovateľských tried a nálady maloburžoáznych vrstiev obyvateľstva. Veľký ideový zápas strany proti odchýlkam leninizmu zostával v pozadí. A práve tento zápas mal rozhodujúci význam pre izolovanie vodcov protileninských skupín a pre zomknutosť miliónov pracujúcich okolo generálnej línie strany.

Teoreticky nesprávna a prakticky škodlivá bola téza J. V. Stalina, ktorú predniesol vo svojom referáte na plenuárnom zasadnutí ÚV VKS(b) v marci 1937, *O nedostatkoch v straníckej práci a o opatreniach na likvidáciu trockistických a iných obojetníkov*, kde tvrdil, že triedny boj v našej krajine sa bude zostrovať podľa toho, ako budeme postupovať dopredu. Táto téza vyslovená v čase, keď v SSSR už nebolo antagonistických tried, nesprávne orientovala stranícke a sovietske orgány, mala za následok neodôvodnené represálie, spôsobila veľké škody komunistickej strane a sovietskemu štátu.

Práve v tomto období sa vo veľkej miere začali zaznávať leninské normy vnútrostraníckeho života, zavádzalo sa číre administrovanie, potlačovala sa iniciatíva zdola. V straníckych a sovietskych orgánoch sa objavili bezcharakterní karieristi, ktorí sa snažili vyšvihnúť pomocou represálií proti pracovníkom v strane, v sovietskych, v hospodárstve a vo vojenstve, oddaným veci socializmu. Tito karieristi pod rúškom

zvýšenia ostrážiteľnosti vnášali medzi členstvo strany podozrievavosť a opatrnosť. V dôsledku porušenia kolektívneho vedenia v strane sa tieto zjavy rozširovali. No skutočnosť, že sovietska krajina aj v tomto období kráčala vpred, svedčí názorne o sile strany a ľudu. Línia strany smerujúca k ďalšiemu vzostupu socialistickej ekonomiky a kultúry, k zvýšeniu životnej úrovne pracujúcich, bola správna. Milióny komunistov, desiatky miliónov pracujúcich, vedení straníckymi organizáciami, s výpäťm všetkých síl bojovali za splnenie plánov socialistickej výstavby a dosahovali na tejto ceste pekné úspechy.

Dejiny strany v období Veľkej vlasteneckej vojny sú doteraz nedostatočne preskúmané. Historici, ktorí tieto témy spracúvajú, obyčajne opakujú *Stručný životopis* J. V. Stalina, preniknutý kultom osobnosti, alebo nekriticky preberajú myšlienky zo Stalinovej knihy *O Veľkej vlasteneckej vojne Sovietskeho sväzu*, hoci mnohé závery tejto knihy treba revidovať. Naša tlač napríklad už priniesla kritiku nesprávnej charakteristiky prvého obdobia Veľkej vlasteneckej vojny ako obdobia aktívnej obrany, poukázala na potrebu pravdivo osvetliť históriu vojny a nezamľčovať chyby, ťažkosti a porážky sovietskych vojsk v rokoch 1941—1942.

Mnohé práce opisujú predovšetkým priebeh bojových operácií a pomerne málo miesta venujú činnosti straníckych organizácií, práci v zázemí, partizánskym bojom, zahraničnej politike strany a sovietskej vlády, ako aj iným dôležitým otázkam. Veď víťazstvo vybojovala vlastne strana, všetok ľud, slávne sovietske vojská, na čelo ktorých strana a ľud postavili talentovaných vojvodcov.

Je dôležité pravdivo a z každej stránky osvetliť činnosť Komunistickej strany Sovietskeho sväzu v povojnových rokoch, ukázať pracovné nadšenie nás, ktoré pod vedením straníckych organizácií a prekonávajúc mnohé ťažkosti v neveriteľne krátkom čase obnovili a rozvíli národné hospodárstvo krajiny. Súčasne treba ukázať, že ÚV KSSS odhalil vážne chyby vo vedení strany a krajiny v povojnových rokoch (prekvitanie kultu osobnosti, porušenie vnútrostraníckej a sovietskej demokracie a socialistickej zákonnosti, odklon od leninskej národnostnej politiky, zaostávanie mnohých priemyselných odvetví v technickom rozvoji, zanedbanie poľnohospodárstva atď.). Opatrenia ÚV, ako aj uznesenia XX. sjazdu KSSS sú zamerané práve na odstránenie týchto nedostatkov.

Je nanajväč potrebné zaoberať sa aj dejinami miestnych straníckych organizácií. Doteraz ešte nemáme nijakú historickú prácu o takých veľkých straníckych organizáciách, ako je moskovská, leningradská, ukrajinská. Osobitne dôležité je podať pravdivý obraz histórie boľševických organizácií v Zakaukazsku, pričom treba odhaliť falšovanie a prekrucovanie skutočností v doteraz vydaných prácach. Treba mať neustále na zreteli, že bez nahromadenia a zovšeobecnenia historického materiálu miestnych straníckych organizácií nemožno zostaviť vedecké dejiny strany.

Dejiny strany sú časťou občianskych dejín. Všetku činnosť, politiku a taktiku strany určujú objektívne historické procesy, vnútorná a medzinárodná situácia krajiny. Preto pre správne štúdium dejín strany je nevyhnutné dôkladne poznať hospodárske a politické dejiny našej krajiny, ako aj iných krajín. Toto nám pomôže úspešne riešiť mnohé problémy týkajúce sa dejín strany, najmä otázku periodizácie dejín strany. Proti periodizácii v *Dejinách VKS(b)* sú námietky a niektoré závery treba zrevidovať.

Pre naozaj marxistické osvetlenie dejín strany má rozhodujúci význam osvojiť si veľké ideové dedičstvo V. I. Lenina. Citátov z Leninových diel sa uvádzalo pomerne dosť, to popierať nechceme. Chyba je v tom, že vo väčšine prípadov sa to robilo formálne a dogmaticky. Historici zaoberajúci sa dejinami strany veľmi zried-

kavo siahali po dielach zakladateľov vedeckého socializmu — K. Marxa a F. Engelsa. N. K. Krupská vo svojich spomienkach hovorí, ako často sa V. I. Lenin „radil s Marxom“. Aj historici strany sa musia neustále „radiť“ s Marxom, Engelsom, Leninom, dôkladne si osvojovať ich myšlienky a riadiť sa ich metódou.

Na XX. sjazde sa správne konštatovalo, že literárne dedičstvo V. I. Lenina je ťažko prístupné. Štvrté vydanie Leninových *Spisov* neobsahuje veľa prác, ktoré vyšli v predošlých vydaniach a v *Leninských zborníkoch*. Vedecký aparát tohto vydania je veľmi chudobný, poznámky príliš lakonické. Asi okolo tisíc Leninových prác a dokumentov, ktoré vyšli v stovkách rozličných vydaní pre vedeckých pracovníkov a prednášateľov na vysokých školách, sú prakticky neprístupné. Takýto stav nie je udržateľný, lebo už dávno dozrel čas vydať celé dielo V. I. Lenina.

Nemôžeme byť spokojní ani so stavom literatúry o Leninovi. Stručný životopis V. I. Lenina, ktorý vyšiel pred nedávnom v druhom vydaní, je napísaný sucho a chladne. Mnohé state sú stručným skomoleným výťahom z *Dejín VKS(b)*. Táto kniha je ešte preniknutá kultom Stalinovej osobnosti. Už dávno potrebujeme obsiahly vedecký životopis V. I. Lenina a hodnotné štúdie o jeho činnosti v rozličných etapách dejín strany.

Dejiny KSSS nemožno študovať bez toho, že by sme dôkladne nepreskúmali stranícke dokumenty. Avšak naši historici málo čerpajú z tohto prameňa. Stenografické záznamy a protokoly z mnohých straníckych sjazdov a konferencií sú bibliografickou zvláštnosťou. Sborník *Komunistická strana Sovietskeho sväzu v revolúciách a uzneseniach sjazdov, konferencií a plenárnych zasadnutí ÚV*, ktorý vyšiel roku 1953, má medzery a v uvedených údajoch o sjazdoch a konferenciách sa opakujú *Dejiny VKS(b)*, čo čitateľovi nedostatočne pomáha vyznať sa v situácii a uzneseniach sjazdov a konferencií.

Dôkladné vedecké štúdium dejín strany nie je mysliteľné bez poznania tlač. archívnych materiálov, štatistických údajov a pod. Bádania nemali doteraz prístup k mnohým dôležitým materiálom a niektoré dokumenty sa bez dostatočného odôvodnenia utajovali. Dnes sa vytvárajú priaznivé podmienky pre prácu v archívoch, ktoré musia historici plne využiť. Inštitút marxizmu-leninizmu pri ÚV KSSS (bývalý IMELS) je povolaný na to, aby sa postaral o vydávanie dokumentárnych zborníkov a monografií o dejinách KSSS.

Cenným historickým prameňom sú pamäti starých boľševikov, účastníkov revolučného hnutia. Žiaľ, zbieranie a publikovanie pamätí, najmä zo sovietskeho obdobia, je veľmi nedostatočné. Užitočná činnosť, ktorú začal v tomto smere vyvíjať Ispart*, nepokračovala. Je potrebné obnoviť vydávanie pamätí a znova vydať tie, ktoré sa už stali bibliografickou vzácnosťou.

Pre vedecké spracovanie dejín strany je tiež dôležité, aby existovalo stredisko, ktoré by usmerňovalo rozvoj histórie strany. Dúfajme, že takýmto strediskom sa stane Inštitút marxizmu-leninizmu pri ÚV KSSS so svojimi odbočkami. Časť vedeckej práce organizujú a usmerňujú katedry dejín KSSS a základov marxizmu-leninizmu pri univerzitách a iných vysokých školách, no Ministerstvo vysokých škôl SSSR neusmerňuje túto prácu seriózne.

*

* Komisia pre zbieranie a výskum materiálu pre dejiny Októbrovej revolúcie a dejiny Ruskej komunistickej strany.

Štúdium a propagovanie dejín strany, založenej veľkým Leninom, je vec zodpovedná a čestná. V našej krajine máme vynikajúce kádre schopných bádateľov a učiteľov, ktorí s pocitom vysokej straníckej zodpovednosti pristupujú k riešeniu nových úloh. Je dôležité, aby sme historikom strany pomáhali do dôsledkov prekonať kult osobnosti, školometstvo a dogmatizmus, aby pri svojej práci vychádzali z tvorivého marxizmu.

Veľkú úlohu v tomto smere má zohrať aj náš časopis. „Voprosy filosofii“ venovali doteraz málo pozornosti spracovaniu dejín strany a mnohé články o tejto téme, uverejnené v našom časopise, mali chyby a nedostatky, ktoré sú charakteristické pre celú našu literatúru o dejinách strany. Našou úlohou je uverejňovať články o najdôležitejších a málo spracovaných problémoch dejín strany, ako aj rozobrať chyby a nedostatky v doteraz vydaných prácach o dejinách strany, rozvinúť vážnu, vecnú, čestnú kritiku a sebakritiku, ktorá by pomohla správne zhodnotiť minulosť a načrtnúť program kladnej činnosti. Súčasne stojí pred nami potreba obnoviť vydávanie odborného časopisu o otázkach dejín strany.

Sovietski historici revidujú svoju prácu v zmysle historických uznesení XX. sjazdu KSSS. Toto revidovanie neznamená prechádzať z jednej krajnosti do druhej; prekonanie kultu osobnosti nespočíva vo vyhadzovaní citátov a škrtaní mien. Ide o pravdivé, marxistické osvetlenie historického procesu a úlohy jednotlivých osôb.

Historici strany musia revidovať svoju prácu dôsledne, organicky, premyslene, nesmú sa na to dívať ako na nejakú rýchlu kampaň. Mnohé konkrétne historické otázky nemožno vyriešiť hneď, na jedno posedenie. Nemožno ich riešiť za pomoci úvodníkov alebo „spásonosných“ smerníc, na ktoré si naše kádre tak zvykli. Aktuálne a naliehavé otázky treba správne riešiť predovšetkým kolektívnym úsilím historikov, slobodnou výmenou názorov, tvorivými diskusiami a vážnym vedeckým štúdiom. Smelšie treba začať pracovať po novom, prekonať všetky prekážky na ceste vedeckej tvorby.

XX. sjazd strany jasne naznačil naše úlohy. Je nevyhnutné skončiť so školometstvom a dogmatizmom, riadiť sa leninským učením a leninskou metódou a vytvoriť vedecké diela, ktoré budú preniknuté novými myšlienkami, duchom tvorivého nadšenia, hlbokého štúdia a urýchlia víťazstvo komunizmu.

MICKIEWICZOVSKÝ ROK V POESKU

Rok 1955 — rok stého výročia smrti geniálneho poľského básnika a revolucionára Adama Mickiewicza — sa stal príležitosťou pre rozsiahle oslavy veľkého syna poľského národa. Vláda Poľskej ľudovej republiky vyhlásila rok 1955 za Rok Mickiewicza. Svetová rada mieru zaradila storočnicu smrti A. Mickiewicza medzi slávne výročia, ktoré zaznamenáva všetko mierumilovné ľudstvo. Tak sa meno, život a dielo veštea poľského národa stalo predmetom zvýšenej pozornosti a záujmu nielen celého poľského ľudu, ale aj širokej svetovej kultúrnej verejnosti.

Veľmi významné úlohy v Mickiewiczovskom roku dostala poľská veda, literárni historici, filozofi, ekonómi a pracovníci ostatných spoločenskovedných disciplín. Nielen bezprostredný život, účinkovanie a dielo vynikajúceho predstaviteľa epochy poľského romantizmu, epochy poľského národnoslobodzovacieho boja, ktorý sa stal organickou súčasťou európskeho a kultúrneho diania 19. stor., ale aj sama problematika tohto hnutia, jeho hospodárske a sociálne korene, báza aj jeho ideológia skoncentrovali pozornosť celej armády poľských vedcov, usilujúcich sa hlboko

a pravdivo osvetliť celý tento komplex otázok. „Konzentrácia vedeckovýskumného úsilia na mickiewiczovskej epoche je jednou z najživších potrieb našej vedy — napísal poľský historik W. Kula.¹ Riešiť tieto úlohy by sme museli aj bez mickiewiczovského jubilea. Naliehavé potreby vedy to vyžadujú. Žiada to od nás predovšetkým náš národ, ktorému sú také blízke tradície poľských národnooslobodzovacích bojov, tradície veľkej poézie romantizmu, tradície samého Mickiewicza.“

Účasť poľských vedcov v Mickiewiczovskom roku sa prejavila v mnohých smeroch. Okrem bohatej publikačnej činnosti, či už išlo o vydávanie básnikových diel alebo monografií a štúdií o jeho živote, diele a dobe, popri rozsiahlej popularizačnej práci, prvoradý vedecký význam mali najmä kolektívne podujatia: kompletne spracovanie jednotlivých dôležitých úsekov a problémov poľských dejín dvadsiatych až šesťdesiatych rokov 19. stor. a činnosti a diela A. Mickiewicza. Utvorili sa osobitné sekcie (sekcia histórie a dejín filozofie, sekcia dejín poľskej literatúry a jazyka, sekcia svetových literatúr, sekcia dejín umenia), v rámci ktorých rozvíjali svoju vedecko-výskumnú činnosť jednotlivé pracovné kolektívy na čele s najlepšimi odborníkmi v tej ktorej problematike. Výsledky práce sa prediskutovali v rámci pracovných skupín a na vedeckých konferenciách podľa jednotlivých sekcií. Mnohé z týchto prác vyšli tlačou, iné sa stali základom pre budúce monografie.

Veľký význam sa od začiatku spravodlivo prikladal práci sekcie histórie a dejín filozofie. Jej výsledky mali byť podkladom pre prácu v ostatných disciplínach. Historici začali svoju prácu už v prvej polovici roku 1954, keď boli ustanovené 4 pracovné skupiny zamerané na problémy ekonomickej základne (vedúci — prof. W. Kula), otázky národnooslobodzovacích bojov (prof. H. Jabłoński), otázky filozofickej a spoločenskej mysle (kand. vied B. Baczek) a problémy politickej činnosti samého A. Mickiewicza (prof. S. Kieniewicz). Každá skupina pripravila niekoľko referátov (spolu 28). K práci na referáte referenti prítahovali ďalších, predovšetkým mladších pracovníkov. Tak bolo do práce v rámci sekcie histórie a dejín filozofie zapojených okolo šesťdesiat osôb — prakticky celý početný aktív poľských historikov zaoberajúcich sa týmto úsekom poľských dejín.²

Vedecká konferencia historikov a filozofov o A. Mickiewiczovi a jeho dobe sa konala v dňoch 29. VI. — 2. VII. 1955. Prvé zasadnutie bolo venované otázkam rozvoja hospodárskej základne, ďalšie tri zasadnutia otázkam agrárnej revolúcie a národnooslobodzovaciemu hnutiu a ďalšie dve ideologickým problémom tohto obdobia. Posledné zasadnutie bolo venované vlastnej politickej činnosti A. Mickiewicza.

Podkladom pre diskusiu o prvej téme bola práca Witolda Kulu *Formovanie kapitalizmu v Poľsku*, ktorá vyšla knižne ešte pred konferenciou.³ Referát i diskusia sa sústredili na otázku špecifiky procesu rozvoja kapitalizmu v Poľsku — v krajine hospodársky zaostalej, zbhvenej nezávislosti a rozdelenej na tri okupačné oblasti. Referent ukázal, že jednotný poľský vnútorný trh sa rozvíjal aj po rozdelení Poľska a vyslovil pozoruhodnú a plodnú tézu, že tento kapitalistický vnútorný trh sa formoval viac v hraniciach etnografického Poľska ako v hraniciach z roku 1772

¹ V programovom článku *Rok Mickiewiczowski*, uverejnenom v časopise *Kwartalnik historyczny*, 1955, č. 2, 3—12.

² Tieto, ako aj nasledujúce údaje o práci poľských historikov v Mickiewiczovskom roku som čerpal z obsiahlej zprávy S. Kieniewicza *O sesji historycznej Roku Mickiewiczowskiego*, uverejnenej v časopise *Pamiętnik literacki, rocznik XLVII. zeszyt specjalny w setną rocznicę zgonu Adama Mickiewicza*, Warszawa—Wrocław 1956. 456—468.

³ W. Kula, *Kształtowanie się kapitalizmu w Polsce*, Warszawa 1955.

(zblížovanie Varšavy a Krakova s Vratislavou na jednej strane a vzdialovanie týchto miest od Vilna a Kijeva na druhej strane). Hovoriac o rozvoji priemyslu a v prvom rade o textilnej výrobe v lodzskej oblasti, vyvrátil autor tradičnú tézu šľachticko-buržoáznej historiografie, že išlo o cudzorodé z Nemecka prenesené odvetvie výroby, obsluhujúce výlučne zahraničný trh, a presvedčivo ukázal jeho kontinuitu s dávnym sliezskym a veľkopoľským tkáčstvom, jeho spojitost s vnútorným trhom (pracovné sily i miestny kapitál) a s osudmi celého poľského národa.

Špecifickou črtou formovania kapitalizmu v Poľsku bolo tesné prepletenie nových kapitalistických foriem s prežitými feudálnymi formami hospodárstva, ich svojrázna symbióza brzdiaca ďalší rozvoj. Politickým dôsledkom toho bol aj celý charakter poľskej buržoázie, tesne spojenjej s feudálnymi veľkostatkármi, ktorá čím bola silnejšia, tým bola menej protifeudálna a tým viac sa utiekala o ochranu k vládnúcim kruhom okupačných mocností. Pre poľskú buržoáziu, ako píše W. Kula, bol trh „prvou školou jej národného renegátstva“.⁴ V dôsledku toho zástavu boja proti feudalizmu a za uvoľnenie cesty pre kapitalistický rozvoj krajiny nezdvihla a neniesla poľská buržoázia, ale predstavitelia záujmov ľudových mas, subjektívni nepriatelia nielen feudálneho, ale vôbec každého vykorisťovania.⁵

Na hlavné tézy referátu W. Kulu nadväzovali aj ostatné referáty týkajúce sa problematiky rozvoja hospodárskej základne v Poľsku v prvej polovici 19. stor. Stanislaw Sreniowski ukázal, že poľská dedina v období zrušenia poddanstva nebola iba objektom reforiem zhora, ale že likvidácia feudalizmu sa uskutočnila v ohni triedneho boja roľníctva a že samy reformy zhora boli akýmsi „bočným produktom“ tohto boja. Natalia Gasiorowska hovorila o neobyčajnej zložitosti procesu formovania robotníckej triedy na báze rozkladu tried feudálnej spoločnosti, zatiaľ čo referát Ryszarda Kołodziejczyka poukázal najmä na nerozpracovanosť problému poľskej maloburžoázie v prvej polovici 19. stor.

Na zasadnutiach venovaných problémom agrárnej revolúcie a národnooslobodzovacieho hnutia odznel predovšetkým referát Stefana Kieniewicza o agrárnej revolúcii a referát Emanuela Halicza o plebejskom prúde (krídle) v poľských národnooslobodzovacích bojoch. Obidvaja referenti sa zamerali predovšetkým na riešenie základných teoretických otázok tejto problematiky. Na základe živej diskusie dospela konferencia k celému radu závažných záverov. Ukázala, že agrárna revolúcia je zvláštnym typom buržoáznodemokratickej revolúcie a že nie je možné obmedzovať tento pojem pre obdobie prechodu od feudalizmu ku kapitalizmu v Poľsku (1764—1864). V polovici 19. stor. v Poľsku snaha o agrárnu revolúciu nevyžadovala implicitne požiadavku úplnej likvidácie folvarkov. Ukázalo sa, že pojmy „plebsu“, demokracie, liberalizmu znamenajú niečo iného v každom nasledujúcom desaťročí a že túto menlivosť vnútorného obsahu spomenutých pojmov treba brať do úvahy najmä pri vedeckých diskusiách. Čo sa týka národnooslobodzovacieho hnutia samého, zhodli sa diskutéri na tom, že v polovici 19. stor. neexistovala v Poľsku žiadna spoločenská trieda, ktorá by bola dorástla na úlohu hegemoná národnooslobodzovacieho hnutia. Túto úlohu nemohli splniť ani deklasované elementy šľachty a meštianstva. Napriek tomu činnosť poľskej ľavice, aj keď sa skončila neúspešne, bola hybnou silou, motorom udalostí, lámala feudálne zriadenie, nútila poľskú šľachtu i vlády okupačných mocností k ústupkom a reformám a urýchlila proces formovania poľského buržoázneho národa.

⁴ C. d., 109.

⁵ Tamže, 132.

Referáty venované bezprostredne poľským národným povstaniam obsiahli iba niektoré otázky tejto problematiky. Henryk Jabłoński hovoril o medzinárodnom význame poľského národnooslobodzovacieho hnutia v rokoch 1794—1894 a ukázal, že v európskom meradle hrali poľské povstania významnú pokrokovú úlohu, nezávisle od svojho vnútorného, neraz konzervatívneho charakteru. Kazimierz Piwarski ukázal negatívny pomer pápežskej kúrie k otázke poľskej nezávislosti, zatiaľ čo Rafaël Gerber referoval o revolučnej spolupráci poľsko-ruskej v 19. stor., pričom sa sústredil najmä na dosiaľ málo známe fakty sympatií širokých ľudových mas Ruska s poľskými povstalcami a na otázku vplyvu poľskej pokrokovej mysle na revolučné hnutie v Rusku.

V skupine referátov o ideologických otázkach centrálny bol syntetický referát Bronisława Baczka o rozvoji poľskej pokrokovej mysle v prvej polovici 19. stor. Naň nadväzovali dielové referáty o organizácii Ľud Poľský (Hanna Temkin), o Edwardovi Dembowskom (Anna Śladkowska), o Mickiewiczovom časopise Trybuna Ludów (Adam Sikora) a o poľskej emigrácii po roku 1864 (Celina Bobińska).

Posledná téma konferencie venovaná bezprostredne A. Mickiewiczovi obsahovala štyri referáty, ktoré však zahrnuli iba niektoré fragmenty politickej činnosti veľkého poľského básnika — obdobie légie roku 1848 (referát Stefana Kieniewicza), obdobie posledných rokov krymskej vojny (referáty Henryka Batowského a Jana Reychmana) a obdobie polemik v poľskej emigrácii okolo básnikovej osoby (Jerzy Danielewicz).

Výsledky vedeckej konferencie poľských historikov o Adamovi Mickiewiczovi a jeho dobe zhrnul v záverečnom slove Witold Kula. Podčiarkol, že všeobecnou chybou poľskej marxistickej historiografie v období posledného desaťročia bolo, že sa sústreďovala predovšetkým na chyby a omyly poľských revolucionárov tam, kde bolo treba podčiarkovať ich úspech, aj keď polovičitý. Ukazovali sa vrcholné prejavy triedneho boja a podceňovali sa jeho menej významné prejavy. Až teraz, po desiatich rokoch, dočkali sa šľachtickí revolucionári spravodlivého zhodnotenia. Teraz je potrebné, aby poľskí historici „čo najplnšie ukázali pokrokové tradície poľského národa a s druhej strany — aby k nim nedovolili primiešať nič z toho, čo je oportunistické, úpadkové, kapitulantské“.⁶

Vyvrcholením podujatí poľských vedcov v rámci Mickiewiczovského roku bola slávnostná vedecká sesia Poľskej akadémie vied zasvätená pamiatke Adama Mickiewicza. Konala sa v dňoch 17. — 20. IV. 1956 vo Warszawe v jednej z koncertných siení veľkolepého Paláca kultúry a vedy za účasti popredných odborníkov-mickiewiczológov z celého Poľska i z ďalších 16 štátov Európy, Ázie i Ameriky. Z Československa sa na sesii zúčastnila delegácia ČSAV (člen korešpondent ČSAV, prorektor KU prof. K. Krejčí, člen korešpondent ČSAV, profesor KU J. Dolanský, akademik SAV, profesor UK A. Mráz a pracovník Historického ústavu SAV dr. V. Matula).

Slávnostné zasadnutie otvoril predseda Poľskej akadémie vied akademik Ján Dembowski. Na dopoludňajšom zasadnutí 17. apríla, ktorému predsedal riaditeľ Ústavu literatúry PAV (Inštitút Badaň Literackých), člen korešpondent PAV prof. Kazimierz Wyka, odznel referát člena korešpondenta PAV prof. Juliana Krzyzanowského na tému *Mickiewicz v súčasnom Poľsku*. Referent ukázal, akej láske celého poľského ľudu a pozornosti strany a vlády i širokého kolektívu vedeckých pracovníkov sa teší dielo nesmrteľného poľského básnika. Referát na tému *Mickiewicz a ruská*

⁶ Podľa článku S. Kieniewicza.

poézia 19. stor. predniesol člen sovietskej delegácie, zástupca riaditeľa Ústavu ruskej literatúry v Leningrade, člen korešpondent AV SSSR prof. M. Alexejev. V závere svojho referátu, v ktorom uviedol zaujímavé, doteraz neznáme materiály o vrelom vzťahu sibírskych vyhnanco-dekabristov k Mickiewiczovej poézii, hovoril prof. Alexejev o najnovších prácach sovietskych vedcov o A. Mickiewiczovi a význame jeho diela pre pokrokovú ruskú kultúru a odovzdal poľským mickiewiczológom ako dar rukopis veľkej dvojväzkovej bibliografie prekladov Mickiewicza do ruštiny a všetkých prác o ňom, ktoré vyšli v Rusku a v SSSR v období rokov 1825—1955. O hlbokom vplyve Mickiewiczovho diela a zvlášť jeho poémy *Konrad Wallenrod* na českú literatúru a celé kultúrno-politické dianie hovoril v svojom referáte vedúci československej delegácie, člen korešpondent ČSAV, prof. K. Krejčí. Na popoludňajšom zasadnutí, ktoré viedol vedecký tajomník PAV prof. H. Jablonski, prečítali pozdravný list básnikovho pravnuka Jana Goreckého a pozdravný list Mickiewiczových nástupcov na katedre slavistiky v Collège de France profesorov A. Mazona a A. Vaillanta. V diskusii vystúpil predseda talianskeho národného výboru pre oslavy A. Mickiewicza, profesor univerzity v Ríme, senátor Ugo della Seta. Jeho zápalistý prejav, v ktorom hovoril o veľkom poľskom básnikovi ako o symbole družby talianskeho a poľského národa, prijali účastníci sesie srdečným potleskom. O priebehu mickiewiczovských osláv vo Francúzsku hovoril tajomník mickiewiczovského výboru vo Francúzsku, profesor Sorbonny Pierre Grosclaude. Referát na tému *Mickiewicz a Francúzsko* predniesol profesor Sorbonny Jean Fabre. Ako posledný rečník prvého dňa sesie vystúpil člen Rumunskej akadémie vied, predseda Rumunského PEN-klubu Victor Eftimiu, ktorý hovoril na tému *Bourdelle a Mickiewicz*.

Druhý deň slávnostného zasadnutia PAV z príležitosti stého výročia smrti A. Mickiewicza bol venovaný téme *Mickiewicz a Slovanstvo*. Na dopoludňajšom zasadnutí, ktorému predsedal známy taliansky slavista profesor univerzity v Ríme Giovanni Mavers, referátom na tému *Mickiewicz a Puškin* vystúpil popredný sovietsky puškinológ, člen korešpondent AV SSSR, profesor Moskovskej univerzity D. Blagoj. Tej istej téme bol venovaný aj nasledujúci referát, ktorý predniesol taliansky slavista, profesor univerzity v Ríme Ettore Lo Gatto. O význame Mickiewiczovho diela v srbo-chorvátskej literatúre hovoril juhoslovanský polonista, profesor univerzity v Belehrade Djordje Živanovič. Poľský slavista prof. Henryk Batowski ukázal význam A. Mickiewicza ako bádateľa slovanstva.

Na programe popoludňajšieho zasadnutia, ktoré viedol člen korešpondent ČSAV, profesor Karel Krejčí, boli referáty *Adam Mickiewicz a ukrajinská literatúra* známeho ukrajinského prekladateľa Mickiewiczových diel, člena korešpondenta Ukrajinskej akadémie vied Maksima Ryľského; *Adam Mickiewicz v Bulharsku* — člena korešpondenta Bulharskej akadémie vied, tajomníka Sväzu bulharských spisovateľov, profesora Univerzity v Sofii Petra Dinekova; *Adam Mickiewicz v Bielorusku* — bieloruského básnika, člena korešpondenta Bieloruskej akadémie vied — Piotra Glehku a *Výskum Mickiewiczovej tvorby o Litovskej SSR* — člena Litovskej akadémie vied profesora Kostasa Korsakasa.

Tematika predpopoludňajšieho zasadnutia tretieho dňa sesie sa viazala k politickej činnosti A. Mickiewicza v revolučnom období „vesný národov“. Predsedajúci prof. M. Alexejev ako prvému udelil slovo talianskému slavistovi, profesorovi Univerzity v Ríme Giovanni Maversovi, ktorý predniesol referát o vzájomných vzťahoch medzi Mickiewiczom a Mazzinim. Význačný poľský historik, profesor varšavskej univerzity Stefana Kieniewicz predniesol referát o činnosti A. Mickiewicza, spojenej

s talianskou légiou a časopisom Trybuna Ludów. O paralelách maďarského a poľského romantizmu hovoril člen korešpondent Maďarskej akadémie vied, prof. István Sötér. Napokon pracovníčka Ústavu literatúry PAV Zofia Stefanowska oboznámila účastníkov sesie s výsledkami svojej práce o vzťahoch Mickiewicza k francúzskemu mysliteľovi Lamennaisovi. Po referátoch nasledovala diskusia. Príspevky jednotlivých diskutérov mali prevažne charakter doplnkov a informácií.

Popoludňajšie zasadnutie, na ktorom predsedal prof. István Sötér, sa konalo vo výstavných sieňach varšavskej galérie — „Zachęty“. Účastníci si vypočuli referát riaditeľa Štátneho ústavu umenia (Państwowy Instytut Sztuki) prof. Juliusza Starzyńskiego *O zmenách v európskom maliarstve obdobia A. Mickiewicza* a prezreli si ako prví návštevníci výstavu diel poľského maliara polovice 19. stor. Piotra Michalowského inštalovanú pri príležitosti sesie.

Večer sa delegáti jubilejného zasadnutia PAV zúčastnili na predstavení Mickiewiczových *Diadov* v Štátnom poľskom divadle.

Posledný deň sesie mal na programe na dopoludňajšom zasadnutí, ktoré viedol prof. Jean Fabre, referáty polonistov z NDR a NSR o vydávaní Mickiewiczových diel v Nemecku a o niektorých špecifických problémoch prekladania Mickiewicza do nemčiny (prof. Viktor Falkenhahn.).

Popoludní za predsedníctva vynikajúceho poľského mickiewiczológa, profesora Jagelovskej univerzity Stanislawo Pigoń pokračovala sesia referátmi prof. Zenona Klemensziewicza *Poľská jazykoveda a úlohy Mickiewiczovského roku* a prof. Kazimierza Wyku *Poézia a pravda v Pánovi Tadeuszovi*. V diskusii okrem iných vystúpil prekladateľ poézie A. Mickiewicza, profesor Univerzity vo Florencii Carlo Verdiani, menom dánskej, fínskej a švédskej delegácie pozdravil účastníkov zasadnutia profesor Univerzity v Upsale Gunnar Gunnarson a japonský prekladateľ Mickiewiczových diel Kinzo Asai.

Na zakončenie sesie prečítal prof. Pigoń prejav predsedu PAV Jána Dembowského, ktorý nemohol byť osobne prítomný pre iné naliehavé povinnosti vyplývajúce z jeho funkcie maršálka Sejmu. V svojom záverečnom prejave akademik Dembowski zdôraznil, že slávnostná sesia PAV, ktorá uzaviera podujatia Mickiewiczovského roku, ukázala, že Adam Mickiewicz zosobňuje v poľskej národnej kultúre najvyššie mravné, vlastenecké a básnické hodnoty. Veľká účasť zahraničných delegátov, ich referáty a prejavy svedčia o tom, že Mickiewicz je pre tieto hodnoty rovnako drahý nielen poľskému ľudu, ale aj pokrokovému a mierumilovnému ľudu ostatných krajín ako symbol družby a dorozumenia medzi národmi.

Večer usporiadal predseda PAV v Paláci Staszica pre účastníkov sesie recepciu, ktorá prebiehala v neobyčajne srdečnom ovzduší.

V nasledujúcich dňov navštívili zahraniční delegáti starobylý Krakov. Na Waweli, kde je pochovaný A. Mickiewicz, poklonili sa pamiatke veľkého poľského básnika, oboznámili sa s bohatými kultúrnymi pamiatkami mesta a zaujímavosťami jeho okolia (Wieliczka). Na priateľskom posedení v historickej budove Jagelovskej univerzity sa stretli s profesormi druhej najstaršej univerzity v strednej Európe.

Hodnotiac jubilejnú mickiewiczovskú sesiu Poľskej akadémie vied treba zdôrazniť, že bola vzorne pripravená a že naši poľskí priatelia sa ukázali ako dobrí organizátori a privetiví a pozorní hostitelia. Účastníci konferencie dostali vopred rozmnožené všetky referáty, čo im umožnilo podrobne sa s nimi oboznámiť. Bolo to dôležité najmä preto, že pre krátkosť času referenti predniesli spravidla iba resumé, resp. časť svojich referátov. Z tej istej príčiny sa mnohé vopred poslané referáty zahraničných delegátov vôbec nedostali na program sesie. Autori ich na

požiadanie predniesli na jednotlivých poľských univerzitách. Tak na Varšavskej univerzite prednášali prof. A. Mráz (*O základných problémoch slovenského literárneho romantizmu*) a prof. J. Dolanský (*Ohlasy poľského romantizmu v českej literatúre*). Na Jagelovskej univerzite v Krakove prednášali prof. E. Georgiev (*Poľsko-bulharské literárne vzťahy v období A. Mickiewicza*) a dr. E. Kovács (*Ohlasy tvorby A. Mickiewicza v Maďarsku*). V Poznani prednášala profesorka Marina Bersano Begey (*Akadémia Adama Mickiewicza v Bologni*) a T. Lenartowicz a vo Vratislavi doc. J. Szauder (*Problémy ľudovosti v maďarskej literatúre a analogické zjavy v literatúre poľskej*).

Jubilejná mickiewiczovská sesia PAV, aj keď mala viac slávnostný ako pracovný charakter, v mnohom smere obohatila naše odborné vedomosti a rozšírila našu informovanosť o práci poľských kolegov a zahraničných vedcov-slavistov. Získali sme aj mnohé cenné organizačné skúsenosti, ktoré budeme môcť uplatniť aj v našej práci doma. No azda najcennejšia bola tá skutočnosť, že sme sa osobne stretli s poľskými i zahraničnými kolegami, utužili staré a nadviazali nové osobné odborné spojenia a priateľské styky, ktoré významne prispievajú k vzájomnému dorozumeniu a medzinárodnej spolupráci, bez ktorej nie je mysliteľná ani naša práca.

V. Matula

VOPROSY ISTORII, ROČ. 1956, ČÍSLA

1 — 3.

V prvých troch číslach časopisu Historického ústavu AV SSSR, vo Voprosoch istorii je uverejnený celý rad článkov, štúdií o dejinách národov Sovietskeho sväzu a o dielových problémoch všeobecných dejín.

Nachádzame v nich aj dva úvodné redakčné články o najaktuálnejších problémoch sovietskej historickej vedy. V 3. čísle redakcia formuluje najdôležitejšie úlohy skúmania dejín KSSS vyplývajúce pre sovietskych historikov z materiálov a uznesení historického XX. sjazdu KSSS (článok je uverejnený v plnom rozsahu v tomto čísle Historického časopisu). Druhý úvodný redakčný článok (*O štúdiu dejín historickej vedy*, č. 1) sa zaoberá stavom a úlohami sovietskej historiografie v oblasti skúmania jej dejín. Vyslovuje kritické poznámky k niektorým názorom na jednotlivé obdobia sovietskej historickej vedy a jej predstaviteľov, ktoré sú všeobecne zaužívané v sovietskej historiografii a zaujíma kritické stanovisko aj k niektorým partiám najnovšej sovietskej publikácie o tejto problematike.¹ V článku sa zdôrazňuje, že je potrebné predovšetkým preskúmať ruskú šľachtickú a buržoáznú historiografiu, vysvetliť jej spoločné a špecifické znaky a pripraviť vedecké monografie o vzniku marxistickej historiografie v Rusku. Vyslovuje sa, napriek vážnym chybám a omylom, proti paušálnemu odsudzovaniu M. N.

Pokrovského a jeho „školy“. Pre správne vysvetlenie M. N. Pokrovského je potrebné, ako to zdôrazňuje redakcia, preskúmať jeho práce a pri jeho celkovom hodnotení brať do úvahy vtedajší stav historickej vedy. Formuluje aj úlohy skúmania historiografie všeobecných dejín, predovšetkým otázky súvisiace so vznikom marxizmu.

Najviac pozornosti sa aj v týchto číslach venuje otázkam dejín národov Sovietskeho sväzu. Z obdobia dejín sovietskej spoločnosti upozorňujeme predovšetkým na štúdiu V. V. Pentkovskej *Úloha V. I. Lenina pri vytvorení SSSR* (č. 3). Pentkovskaja ponecháva stranou sovietskou historiografiou osvetlené otázky historickej nevyhnutnosti a predpokladov utvorenia SSSR roku 1922 a sústreďuje svoju pozornosť na dve otázky: na cesty hľadania novej štátnej formy sovietskeho mnohonárodnostného štátu a na Leninove zásluhy jasného formulovania základných princípov Sovietskeho sväzu ako sväzovej federácie rovnoprávných sväzových republík. Využívajúce doteraz nepublikované dokumenty a materiály² archívu Inštitútu marxizmu-leninizmu pri ÚV KSSS (bývalý IMELS) ukazuje zložitú cestu, nejasnosti a prekážky v realizácii otázky jednotného štátneho útvaru sovietskych republík. Zaoberá sa prácou komisie predstaviteľov ÚV Komunistických strán jednotlivých sovietskych republík, vytvorenej podľa rozhodnutia politbyra ÚV RKS(b) pre rozpracovanie otá-

¹ Nenachádzame ich napr. ani v základnom sborníku dokumentov o tejto problematike, *Obrazovanie SSSR. Sbornik dokumentov 1917—1924*, A v. SSSR, Moskva 1949, str. 460.

² Očerki istorii istorickej nauki v SSSR, tom I., Moskva 1955, str. 692.

zok vzájomných vzťahov medzi sovietskymi republikami. Táto komisia prijala 10. augusta 1922 na návrh J. V. Stalina zásadu „automatizácie“, t. j. zásadu, podľa ktorej mali vstúpiť všetky sovietske republiky do RSFSR ako autonómne republiky. V. I. Lenin (v tej dobe už ťažko chorý v Gorkách) ostro odsúdil túto myšlienku a jasne formuloval zásady, na ktorých je vybudovaný Sovietsky sväz. Autorka ďalej podrobne rozoberá Leninovu činnosť smerujúcu k vytvoreniu sväzu rovnoprávných sovietskych republík a k potlačovaniu prejavov veľkoruského šovinizmu. Proces vytvorenia SSSR ukazuje na bohatom materiáli nielen RSFSR, ale aj iných sovietskych republík. Z obdobia zahraničnej intervencie a občianskej vojny je tu článok *Stranícka organizácia Petrohradu v boji proti Judeničovi v lete roku 1919* (č. 1.), v ktorej V. J. Belikov rozoberá činnosť organizácie strany v Petrohrade zameranú na mobilizáciu pracujúcich mesta pre boj proti interventom a belogvardejcom. Túto organizátorskú a masovopolitickú prácu strany, jej priebeh, výsledky, nedostatky a význam ukazuje v širších súvislostiach vojenských operácií a čiastočne aj bojov petrohradských boľševíkov na frontoch. S. N. Kanev v článku *Stranícke masy v boji za jednotu RKS(b) v období diskusie o odboroch (1920—1921)* (č. 2) skúma priebeh širokej diskusie v strane o odboroch v období prechodu sovietskeho štátu od vojny k mierovej socialistickej výstavbe. Svoje závery o tom, ako sa zocoľovala jednota strany v boji proti Trockému, „robotnickej opozícii“, Bucharinovej skupine a skupine „demokratického centralizmu“, podopiera materiálom o priebehu diskusie v straníckych organizáciách Moskvy, Petrohradu, Donbasu atď. Ukazuje na Leninove zásluhy v boji o jednotu strany v tomto období. Okrem kratších článkov informatívneho charakteru M. S. Volina (*Organizácia izučenia jestestvennych resursov Sovetskoj strany v 1917—1920 godach*, č. 2) a J. S. Tonerjána (*O prvých perevodach trudov V. I. Lenina na armjanskij jazyk*, č. 1) sú v týchto troch číslach Voprosy istorii uverejnené ešte dve štúdie z dejín ruského a ukrajinského ľudu obdobia sovietskej spoločnosti venované otázkam hospodárskej výstavby. Je to rozsiahla štúdia charkovských historikov V. I. Beljajevovej a L. G. Goľtfarba o problematike budovania ťažkého priemyslu na Ukrajine v rokoch 1924—1925 (č. 2) a článok A. F. Trutnevej *Komunisti Moskvy — organizatori socialističeského sijačenia na strojárskych závodoch (1946—1947)* (č. 1).

Dejín Sovietskeho sväzu sa týkajú aj *Spoimenky na szjazdy strany*, uverejnené v 2. čísle. Je to veľmi cenný materiál pre detailné dokresľovanie atmosféry na jednotlivých

szjazdoch, pochádzajúci od žijúcich starých straníckych pracovníkov, ktorí sa týchto szjazdov zúčastnili. Stasovova spomína na zvolávanie a priebeh IV. szjazdu RSDRS, podrobne píše o priebehu V. szjazdu N. S. Karžanskij, o VI. szjazde spomína I. G. Korolev (Batyšev) a o IX. szjazde — B. M. Volin.

Z článkov s problematikou dejín národov Sovietskeho sväzu predsovietskeho obdobia upozorňujeme predovšetkým na články teoretického a diskusného charakteru. Redakcia časopisu (č. 1) zhrňuje výsledky diskusie prebiehajúcej na stránkach časopisu Voprosy istorii o pomerne slabó rozpracovaných otázkach spoločensko-ekonomických vzťahov u kočovníkov. Ukazuje klady a nedostatky diskusie, zaujíma stanovisko k jednotlivým príspevkom a ukazuje na kľúčové otázky ďalšieho skúmania patriarchálno-feudálnych vzťahov u kočovníkov. Z diskusie o pôsobení ekonomických zákonov v spoločnosti je tu nový príspevok L. J. Grota *K otázke pôsobenia ekonomických zákonov v antagonističeských spoločnostiach* (č. 1). Zaujímá kritické stanovisko k príspevkom M. I. Karuzinovej a A. I. Orleanského s podobnou problematikou a zaoberá sa otázkou vzťahu všeobecných a špecifických ekonomických zákonov v spoločnosti, sústreďujúc svoju pozornosť na otázku možnosti využívania pôsobiacich ekonomických zákonov v triednej spoločnosti buržoáziou a proletariátom. Diskusného charakteru je aj článok štyroch leningradských historikov (V. V. Mavrodin, I. Z. Kadson, N. I. Sergejevová a T. P. Ržanikovová) *O zvláštnostiach roľníckych vojen v Rusku* (č. 2). V článku sú zovšeobecnené výskumy sovietskej historickej vedy o roľníckych vojnách v Rusku v 17. a 18. stor. Autori ukazujú ich špecifické a spoločné rysy a vymedzujú obsah pojmu roľnícka vojna na rozdiel od iných foriem triedneho boja, napr. od miestnych roľníckych povstaní. Mnoho nových náhľadov na otázky dejín národov Kaukazu prináša článok A. M. Pikmana *O boji kaukazských horalov proti cárskym kolonizátorom* (č. 3), uverejnený v rubrike článkov diskusného charakteru. Autor nesúhlasí s hodnotením hnutia horalov (1834—1859) na Kaukaze ako hnutia reakčného a ukazuje na jeho národnoslobodzovaci, pokrokový charakter. Podrobne si všima názory Marxa, Engelsa a ruských revolučných demokratov na tieto otázky a rozoberá predpoklady, rozsah a význam hnutia horalov na Kaukaze pod vedením Šamifa v prvej polovici 19. stor. Posledný článok diskusného charakteru je článok O. D. Čechoviča *O niektorých otázkach dejín Strednej Ázie v 18. a 19. stor.* (č. 3). Zaoberá sa spoločenským vývojom Strednej Ázie koncom 18. stor. a začiatkom 19. stor. a ur-

čuje charakter prebiehajúcich zmien v spoločensko-ekonomickej štruktúre tohto obdobia s cieľom vyjasnenia, v akej etape feudalizmu prebiehal tento vývoj a na akom stupni bola skutočná zaostalosť Strednej Ázie.

Okrem toho prvé tri čísla Voprosov istorii za rok 1956 prinášajú celý rad článkov o dielových problémoch dejín národov SSSR. O výsledkoch archeologických vykopávok v Novgorode roku 1955 informuje čitateľov A. V. Arcehovskij (č. 3), vedúci archeologickej výpravy, ktorá už päť rokov sústavne odhaľuje nové pamiatky materiálnej a písomnej kultúry stredovekého Novgorodu. K 600 ročnému výročiu prvej písomnej zprávy o výstavbe Kremľa uverejnil M. G. Rabinovič krátku poznámku *O počiatkových dejinách moskovského Kremľa* (č. 1). Z obdobia feudalizmu sú tu ešte ďalšie krátke články *Prigovornnye spisy zo 17. stor.* (č. 3) a dva články o politických náhladoch Fedora Krečetova (č. 3). Na novom archívnom materiáli je založený článok A. P. Bažovovej *Nepokoje robotníkov na Revdinskom závode roku 1841* (č. 3). Dejinnami vybudovania prvej hlavnej železničnej trate na Urale sa zaoberá I. V. Starcev (č. 1). Leningradský historik E. A. Korofčuk v rozsiahlej štúdii „*Leninov*» *Sväz boja za oslobodenie robotníckej triedy*» — *začiatok bojovej revolučnej robotníckej strany*“ (č. 1) hodnotí tento slabô rosppracovaný úsek dejín robotníckeho hnutia v Rusku. Priekopnícka je najmä tá časť štúdie, kde autor rozoberá styky Sväzu so sociálnodemokratickými skupinami iných miest, s provincionálnymi aktívnymi revolucionármi-marxistami. V 3. čísle je uverejnená štúdia J. I. Livšina *Priemyselná politika kapitalistických monopolov v predvojnovom Rusku*. Autor rozoberá v nej najpodstatnejšie stránky politiky kapitalistických monopolov v oblasti priemyslu odzrkadľujúce proces zahŕňovania kapitalizmu v predvojnovom imperialistickom Rusku. K jubilejnej téme — päťdesiatemu výročiu prvej ruskej revolúcie — nenachádzame v týchto číslach, na rozdiel od predchádzajúcich, väčšie články. Redakcia si zvolila tú cestu, že informuje čitateľov iba s obsahom článkov, ktorých, ako píše (č. 1) dostáva v poslednom čase veľké množstvo. V 1. čísle je uverejnený takýto prehľad 8 článkov o priebehu prvej ruskej revolúcie v jednotlivých priemyselných strediskách Ruska. K problematike revolúcie v Rusku v rokoch 1905—1907 je tu ešte kratší článok *Kijevsko-Pečerská lavra v boji proti revolúcii roku 1905* (č. 3). Okrem spomínaných článkov s problematikou dejín národov SSSR sú tu ešte články informatívneho charakteru z tejto problematiky: *Bolševické organizácie a robotnícke hnutie v Ivanovo-Voznesenskom okrese v*

1912—1914 r. (č. 3), *Boj námorníkov Černomorskej flotily za moc Sovietov roku 1917* (č. 1) a *Prvé masové politické vystúpenie robotníkov v Petrohrade* (č. 2).

Niekoľko článkov a drobnejších príspevkov je venovaných dielovým problémom nových a najnovších všeobecných dejín. Ju. A. Pisarev má tu štúdiu *Revolučné hnutie v juhoslovanských oblastiach Rakúsko-Uhorska roku 1905* (č. 3). J. T. Charitonov v článku *Z dejín rozpracovania marxistickej ekonomickej teórie* (č. 2) zaoberá sa vznikom II. a III. zväzku Marxovho *Kapitálu*, predovšetkým hodnotí Engelsovu prácu na ich prípravu do tlače. Z dejín buržoáznej revolúcie vo Francúzsku je tu štúdia Ju. Ja. Moškovskej o činnosti G. Forstera v období jakobínskej diktatúry roku 1793 (č. 3) a z anglických dejín — článok A. Leonidova *O cestách historického vývinu anglickej robotníckej aristokracie* (č. 1). K. V. Kukuškin rozoberá *Boj Komunističkej strany Číny za jednotný národný front v rokoch 1935—1937* (č. 2). Okrem uvedených článkov nový zaujímavý materiál o živote Leva Frankela v emigrácii v rokoch 1871—1876 prináša francúzsky historik P. Angrand (č. 3). Informatívneho charakteru sú články o boji za jednotu odborového hnutia v Japonsku v rokoch 1950—1953 (č. 1), článok A. M. Šnitmana o revolučnej činnosti D. N. Blagoje v Rusku a v Bulharsku v rokoch 1878—1885 (č. 2), článok o orgáne nemeckej ľavice sociálnodemokratickej strany Sozialdemokratische Korrespondenz (č. 2) a článok N. N. Bondarja *Vznik orgánov ľudovej moci v Juhoslávii v rokoch 1941—1942* (č. 2).

*

V rubrike Historická veda v Sovietskom sväze prinášajú Voprosy istorii podrobnú zprávu o priebehu konferencie čitateľov svojho časopisu, konanú v Moskve 25.—28. januára 1956. (č. 2), zprávy o podujatiach sovietskych historikov k 50. výročiu prvej ruskej revolúcie (č. 1, 2, 3), o porade sovietskych historikov o otázkach genézy feudalizmu v Rusku a vzniku staroruského štátu (č. 3) a zprávu o zasadnutí vedecko-výskumných ústavov (č. 1). Okrem poznámky k I. zväzku svetových dejín (č. 2) sú tu ešte dve zprávy: k sedemdesiatym narodeninám akademika N. M. Družinina (č. 1) a k šesťdesiatym narodeninám akademika I. M. Minca (č. 3).

V rubrike Historická veda v zahraničí začína redakcia uverejňovať v skrátenej forme referáty z X. medzinárodného kongresu historikov v Ríme. V čísle 3 uverejňuje výťah z referátu prof. A. Momigliana (Taliansko) *O súčasnom stave štúdia starovekých dejín*

(č. 3). K tejto problematike je tu aj skrátený článok talianskeho historika G. Manacorda, *Hlavné smery súčasnej historiografie na X. kongrese historických vied* (č. 2). Okrem toho nachádzame tu zprávy o konferenciách k 50. výročiu prvej ruskej revolúcie v Československu a v Poľsku (č. 1), poznámky V. N. Lazareva o kongrese byzantológov v Istanbuli (č. 1), Karla Wehbera (NDR) *O osude nemeckých archívov* (č. 3), G. Ja. Smolina o novom čínskom časopise (č. 3), O. S. Soroka o novom kórejskom historickom časopise (č. 1) a poznámky o stave historickej vedy vo Vietname (č. 2), na Kórei (č. 3) a v Alžírsku (č. 1).

Veľmi bohatá je rubrika Kritika a bibliografia. Nachádzame tu okrem recenzií aj niekoľko súborných kritických článkov. Taký je napr. článok redakcie *Brožúry o sjazdoch a konferenciách KSSS* (č. 2) a článok J. G. Gimpelsova *Literatúra o hrdinoch občianskej vojny* (č. 1). Z problematiky historiografie všeobecných dejín je tu súborný kritický prehľad S. B. Kana *Parížski robotníci v revolúcii 1789—1794* (č. 1), O. L. Vajuštejna *Najnovšia buržoázna literatúra o dejinách historickej vedy* (č. 3) a článok L. I. Zuboka *William Z. Foster ako historik* (č. 2).

Z rozsiahlej rubriky recenzií uvedieme aspoň niektoré názvy kníh: A. M. Licholat, *Razгром nacionalističeskoj kontrarevolúcii na Ukrajine* (č. 3), „*Srednšie veka*“. Sborniki (5, 6), č. 3, A. Angelov, *Bogomilstvo v Bolgarii* (č. 1), M. Kim, *Kommunističeskaja partia — organizator kulturnoj revolúcii v SSSR* (č. 2), *Načalo prvej ruskoj revolúcii* (sbornik dokumentov, č. 2), Najdenov, *Klassovaja borba v poreformnojj derevne* (č. 2), *Istoria Moskvy t. V.* (č. 2), V. V. Danilevskij, *Russkaja techničeskaja literatúra prvoj četverti XVIII veka* (č. 3) a iné. Zo všeobecných dejín: Tim Buck, *Tricat let kommunističeskogo dviženija v Kanade* (č. 2), G. D. H. Cole, *A History of Socialist Thought*. Vol. I. (č. 2), I. M. Beľavskaja, *A. I. Gercen i poľskoje nacionalno-osvoboditel'noje dviženie 60-ch godov XIX veka* (č. 3), F. Ja. Poflanskij, *Ekonomičeskaja istoria zarubežnych stran* (č. 3), a mnohé iné.

F. Gondor

ZEITSCHRIFT FÜR GESCHICHTSWISSENSCHAFT, ročník 1956, č. 1—2. Nakladateľstvo Rütten und Löhring, Berlin.

Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, orgán nemeckých demokratických historikov, začal vychádzať za vedenia širokého redakčného kolektívu v rozšírenom rozsahu (každé číslo má 210 strán), aby mohol ešte lepšie plniť úlohy, ktoré sa naň kladú. Aj naďalej

chce byť aktívnym bojovníkom pri demokratickej výchove nemeckého ľudu a práve preto venuje svoju pozornosť novým a najnovším dejinám. (V prvom čísle je z tejto oblasti iba štúdia Waltera Siegera, *Zur Geschichte des Verbandes junger Arbeiter und Arbeiterinnen Deutschlands* (Sitz Mannheim), napísaná pri príležitosti 50. výročia založenia tohto sväzu a poďravný článok k 80. narodeninám Wilhelma Piecka.) Všetkých šesť štúdií druhého čísla je na témy z nových a najnovších dejín. Sú to štúdie Stephana Joernberga, *Die Gründung der Sozialistischen Einheitspartei Deutschlands und ihre historische Bedeutung*, Günthera Grossa, *Der antifaschistische Widerstandskampf der deutschen Gewerkschafter während der faschistischen Vertrauensräte-Wahlen 1934*, Raimunda Wagnera, *Zur Frage der Massenkämpfe in Sachsen im Frühjahr und Sommer 1923*, Horsta Bartela, *Die Rolle der Zeitung „Der Sozialdemokrat“ in der Periode der Sozialistengesetze*, Herwiga Fördera, *Die politischen und taktischen Richtlinien von Marx und Engels für den allgemein-demokratischen Kampf der Kölner Kommunisten im Jahre 1846* a Wernera Krauseho *Ludwig Gal — ein deutscher Utopist* (žil 1794—1863).

Aj diskusné príspevky sú zamerané na uvedenú problematiku. Joachim Streisand má mnoho pripomienok k tézam urebnice nemeckých dejín (k rokom 1789—1805, č. 1, str. 162—129), Walter Kleen k úlobe rád (sovietov) v novembrovej revolúcii (č. 2, str. 326—331), Johannes Rössler sa postavil proti Bertholdovmu hodnoteniu programu národného a sociálneho oslobodenia nemeckého ľudu KSN z roku 1930 (v poslednom čísle minulého ročníka), čo všetko svedčí o čulom vedeckom živote v NDR.

Medzi zprávkami a poznámkami nachádzame publikovanie nového archívneho materiálu o vzťahu veľkoburžoázie a Hitlera pred jeho nástupom k moci, neznámeho Fridricha Engelsa o štrajku porúrskeho baníkov s komentárom K. Obermana, riaditeľa novozaloženého Historického ústavu NAV, pozdraz známemu historikovi Leovi Sternovi k udeleniu národnej ceny s jeho krátkym životopisom, komentár k doterajšiemu vyučovaniu dejepisu vo vysokých školách, zprávu o druhom zasadaní komisie nemeckých a československých historikov v Berlíne v novembri 1955 a zprávy o práci maďarských, rumunských, bulharských a japonských historikov za posledných desať rokov.

V recenznej rubrike je z prác historikov NDR venovaná pozornosť prácam J. Kuczynského o dejinách postavenia robotníkov v Nemecku od roku 1789 do najnovších čias, Winterovej knihe o českej a slovenskej emi-

grácii v Nemecku v 17. a 18. stor., zborníku o problémoch francúzskeho osvietenstva, práca Clausa Mannacka o vplyve februárovej a októbrovej revolúcie na nemeckú robotnícku triedu, práci Müller-Martensa o dobe ottonskej dynastie a recenzii práce J. Tetznera o nemeckom rusistovi Ludolfovi (1655—1712), autorovi slávnej *Grammatica russica* a jeho pomere k Rusku. Ďalej sú recenzované *Acta Historica* Maďarskej akadémie vied a dve poľské práce. Nemalá pozornosť sa venuje prácam západonemeckej historiografie, a to tým, ktoré skresľujú najnovšie nemecké dejiny a pokúšajú sa ich vykladať tak, ako si to želajú v Bonne. Veľmi obsiahla recenzia R. Rudolfa a G. Seiferta, asistentov lipskej univerzity sa týka práce jedného z najvýznačnejších západonemeckých historikov G. Rittera o C. Goerdelerovi (starosta Lipska popravený po atentáte na Hitlera roku 1944) a nemeckom hnutí odporu (č. 1, str. 188—202), recenzia Clausa Mammacka sa kriticky stavia k práci o kontrarevolučnom generálovi Groenerovi, známom najmä z rokov 1918—1933, Peter Hoffmann zhodnotil posledné dva ročníky Revanzionistického časopisu *Jahrbücher für die Geschichte Osteuropas* vydávaného Ústavom pre východoeurópske dejiny v Mníchove.

V bibliografickej rubrike (v čísle 2) je súpis posledných prác sovietskych, poľských a československých.

A. Špiesz

SZÁZADOK. ROČ. 85, č. 6.

Strán 835—999.

Časopis Maďarskej historickej spoločnosti Századok, ktorý vychádza od roku 1955 v rozsahu tisíc strán a šesť razy do roka, uverejňuje v poslednom čísle roč. 1955 okrem redakčnej zprávy o medzinárodnom kongrese historikov v Ríme v septembri 1955 veľmi zaujímavý článok Istvána Bartu *A kormány parasztpolitikája 1849-ben* (Roľnícka politika vlády roku 1849, str. 849—881), v ktorom sa autor podrobne zaoberá jednou z najpálčivejších otázok buržoáznej revolúcie v Uhorsku, totiž riešením roľníckej otázky, ktorá okrem národnostnej a školskej otázky tvorila podstatnú zložku v súhrne problémov, ktorých zdarilé vyriešenie mohlo revolučné hnutie v Uhorsku v rokoch 1848/1849 priviesť k víťaznému zakončeniu. Ak je okolo maďarskej buržoáznej revolúcie ešte veľa nevyjasnených vecí, ktoré úzko súvisia s celkovým jej charakterom aj v relácii európskej, Bartov článok veľmi presvedčivo poukazuje na závažné nedostatky, ktoré zaviniли vedúci predstavitelia maďarskej buržoáznej revolúcie pri riešení roľníckej

otázky, keď neprípustili jej urýchlené, dôsledné a dôkladné vyriešenie v prospech uspokojenia záujmov širokých roľníckych mas po začiatočnom sľubnom nástupe, ktorým bolo zrušenie poddanstva v rámci marcových zákonov dostatočným podkladom. Barta ukazuje, že uhorský parlament zvolený v júni 1848 nebol ochotný doriešiť roľnícku otázku podobne, ako prejavil veľký nezáujem aj pri riešení školskej a národnostnej otázky. Uhorská vláda a uhorský parlament roku 1848 nevedeli využiť ani priaznivú situáciu politickú, ani náladu širokých roľníckych mas, ktoré boli odhodlané k boju nielen za svoje najprirodzenejšie ľudské a občianske práva, ale aj za samostatnosť Uhorska. a to aj so zbraňou. Uhorská vláda, a to tak Battyányiova, ako potom aj Kossuthova čoraz viac odkladali riešenie roľníckej otázky a vždy našli pre jej odklad vhodné ospravedlnenie a odôvodnenie, ktoré celkovo ukazujú na to, že predstavitelia vládnúcich tried, ktorí uchopili v marci a potom neskoršie (na jeseň 1848 a v apríli 1849) moc v Uhorsku, nechceli úprimne vyhovieť roľníckym masám, ktoré prejavovali hlad po pôde, a to ani vtedy, keď maďarská revolúcia, ktorá vypovedala boj na život a smrť proti Habsburgom a Viedni, bola odkázaná predovšetkým na pomoc, ktorú jej mohli poskytnúť. Kossuthova vláda síce pripravovala na jar vládne nariadenia upravujúce urbáriálne pokračovanie, no udalosti pred a po vyhlásení nezávislosti Uhorska znovu oddialili riešenie. Bartov článok je veľmi dôležitý aj pre chápanie postoja národnosti k maďarskej buržoáznej revolúcii, aj keď potom neprináša žiadne poukazy.

Béla Balázs poukazuje vo svojom príspevku *A személyes visszaemlékezésék felhasználása népi demokráciánk történetének feldolgozásában* (Využitie osobných rozpomienok pri spracúvaní dejín našej ľudovej demokracie, str. 882—896), aký význam majú osobné spomienky účastníkov podzemného a ilegálneho boja roľníckej triedy na celkový úspech spracovania dejín ľudovodemokratického obdobia Maďarska (má hojne dokladov z oblasti Ľabianskej). József Szekeres prináša príspevky k úspešným mzdovým bojom päťkostolských baníkov roku 1905 (str. 897—923). Ďalej sú v čísle: zpráva o diskusii o pripravovanej práci P. Markovitsovej o problémoch fúzie politických strán v Uhorsku roku 1875 (Deákovéj a Tiszovej) a zpráva o diskusii o ohlase revolúcie v rokoch 1905—1907 v Poľsku, ktorú usporiadala Poľská akadémia vied. Z recenzii nových publikácií upozorňujeme na recenzii knihy D. Nemesa *Magyarország felszabadulása* (Oslobodenie Maďarska, Budapest, 1955, strán 303). Recenzuje F. Eckhardt. Publikácia je

zhrnutím troch väčších autorkiných štúdií. B. Karácsonyi referuje o publikácii J. Horvátha, *Arpád-kori latinnyelvű iredalmunk stílusproblémái (Slohové problémy latinského písomníctva doby arpádovskej*, Budapest, Akademičké vydavateľstvo, 1954, str. 400), Gy. Mérei zase o knihe I. Szántóva *A parasztság kisajátítása és mozgalmái a Dunántúli Fesztetich-birtokon 1711—1850 (Vyvlastnenie roľníctva a jeho hnutia v Zadunajsku*, Budapešť, nakl. Művelt nép, 1954, str. 254). V kronike je redakčný nekrológ o zomrelom akademikovi Gy. Szekfű, ktorý zomrel 28. júna 1955 vo veku 72 rokov a patril medzi najvýznamnejších maďarských historikov v období medzi dvoma svetovými vojnami. Referát o zasadnutí Maďarskej historickej spoločnosti je zaujímavý tým, že v ňom referoval o vzťahoch československej a maďarskej historiografie J. Kramer z HÚ ČSAV.

Fr. Bokes

G. KOSTOMAROV, MOSKOVSKIJ SO-VET V 1905 GODU. Moskovskij Rabočij 1955, strán 199.

Po veľkom rade časopiseckých štúdií o udalostiach prvej ruskej revolúcie 1905—1907 máme pred sebou obsiahlejšiu monografickú publikáciu, ktorá sa sústreďuje na jeden z najvýznamnejších javov prvej ruskej revolúcie, t. j. na Sovietsy robotníckych, roľníckych či vojenských zástupcov. Medzi nimi bol najdôležitejší Moskovský soviety, ktorý stál po celý čas svojho trvania na čele boľševického vedenia revolúcie.

V úvodnej kapitole nás autor oboznamuje so vznikom všetkých ostatných soviety, ktorých sa na pôde Ruska vytvorilo v priebehu

revolúcie 1905—1907 na osemdesiat. Tieto skutočnosti sú nášmu čitateľovi menej známe. Podstatu knihy tvorí však opísanie úlohy Moskovského soviety v prípravách a v samých ozbrojených bojoch revolúcie v decembri 1905. Nemenej zaujímavý je aj záver knihy, kde autor na príklade júlových štrajkov v Moskve a okolí roku 1906 ukazuje, ako idea soviety nevymizla s porážkou ozbrojeného povstania v decembri 1905. Svedectvom bolo okamžité obnovenie Moskovského soviety v júni 1906. Napokon hodnotí Kostomarov praktickú činnosť soviety, ktoré svojou existenciou prispeli k obohateniu oslobodeneckého hnutia na celom svete.

Ak máme stručne hodnotiť Kostomarovovo dielo, treba povedať, že sme preštudovali knihu skôr populárno-vedeckú, ktorú si pre jej svieži sloh prečítajú nielen vedeckí a politickí pracovníci, ale aj ostatní čitatelia. Historik bude však postrádať mnohé, najmä obsiahlejši poznámkový a kritický aparát. Ďalej treba povedať, že autor skoro vôbec nepoužil nový archívny či iný dokumentárny materiál; skoro polovica citátov a odkazov je na spisy Lenina a Stalina. Na jednej strane je to pochopiteľné, lebo ide o priamych vodcov a organizátorov revolučných udalostí roku 1905; na druhej strane je však práve také potrebné brať do úvahy, že citované práce Lenina a Stalina o revolúcii 1905 sú už dosť známe, a preto by sa okrem toho mala každá monografická štúdia zamerať v prvom rade na využitie a prínos nového pramenného materiálu. Ešte markantnejšie sa táto skutočnosť prejavuje v inej knihe s tematikou o prvej ruskej revolúcii, a to v knihe J. Korabeleva *Voennaja rabota peterburskich boľševikov v revolúcii 1905—1907* gg., vydanéj v Moskve roku 1955 (strán 158). *Zd. Konečný*